

УДК 378.14

Головань М. С.
Державний вищий навчальний заклад
“Українська академія банківської справи
Національного банку України”

ЄВРОПЕЙСЬКА КРЕДИТНО-ТРАНСФЕРНА СИСТЕМА ЯК ІНСТРУМЕНТ УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ ВИЩОЇ ОСВІТИ У ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

Розглянуто механізми забезпечення якості вищої освіти в контексті Болонського процесу. Розкрито потенціал європейської кредитно-трансферної системи організації навчального процесу як інструменту управління якістю освіти у вищому навчальному закладі.

Ключові слова: якість освіти, забезпечення якості освіти, європейська кредитно-трансферна система.

Рассмотрены механизмы обеспечения качества высшего образования в контексте Болонского процесса. Раскрыто потенциал европейской кредитно-трансферной системы организации учебного процесса как инструмента управления качеством образования в высшем учебном заведении.

Ключевые слова: качество образования, обеспечение качества образования, европейская кредитно-трансферная система.

The mechanisms of quality assurance of higher education in the context of the Bologna process considered. Unlock the potential of the European credit transfer system of the educational process as a tool for quality management education in higher education.

Keywords: quality of education, quality assurance, European credit transfer system.

Постановка проблеми. На проблемі якості освіти наголошують усі документи Болонського процесу, підписані міністрами, відповідальними за вищу освіту. В контексті Болонського процесу якість освіти – це системно-соціальні якості й характеристики, які визначають відповідність системи освіти прийнятним вимогам, соціальним нормам, державним стандартам. Якість вищої освіти – це багатовимірне поняття, яке охоплює всі аспекти діяльності вищого навчального закладу: навчальні та академічні програми, навчальну і дослідницьку роботу, професорсько-викладацький склад і студентів, навчальну базу і ресурси [1, с. 171]. Якість вищої освіти трактується як здатність задовольняти потреби споживачів і суб’єктів освітнього процесу [2, 3, 7]. Тому основним критерієм якості освіти виступає ступінь задоволення потреб особистості і суспільства, відповідності запитам особистості, роботодавців і суспільства. Оскільки запити різних соціальних, професійних груп, окремих осіб можуть бути різними, тому й результати освіти можуть бути оцінені різними суб’єктами (студентами, батьками, викладачами, роботодавцями тощо) за різними критеріями, на різних рівнях, а це актуалізує проблему підходів щодо технології моніторингу та управління якістю вищої освіти.

Для забезпечення якості підготовки потрібно мати набір механізмів і технологій, спрямованих на створення і підтримку якості.

Мета статті – окреслити та обґрунтувати механізми забезпечення якості вищої освіти в умовах європейської кредитно-трансферної системи як інноваційної технології навчання.

Виклад основного матеріалу. У відповідності з Болонською декларацією передбачається враховувати такі особливості забезпечення якості [5]: забезпечення якості повинно носити загальний і всеосяжний характер; забезпечення якості означає утвердження адекватної системи розповсюдження знань і прагнення до якості шляхом організації інформаційного забезпечення, зв'язку і консультування; у вузькому значенні забезпечення якості досягається певними механізмами та інструментами; забезпечення якості спирається на стандартні засоби забезпечення якості, які існують в контексті конкретної внутрішньої схеми розподілу особистої відповідальності і взаємодії, тобто керівництво, управління і виконання.

Складовими системи управління якістю підготовки фахівців у вищих навчальних закладах є: кадрове забезпечення навчального процесу; вимоги до контингенту студентів; визначення характеристик і умов системи атестації студентів; розробка показників навчально-методичного забезпечення навчального процесу; визначення рівня і характеристик навчально-лабораторної бази; розробка видів і характеристик використовуваних технологій навчання (включаючи самостійну і індивідуальну роботу студентів); визначення інформаційно-бібліотечного забезпечення навчального процесу; розробка інших спеціальних умов, які обумовлені під час вступу [6, с. 109].

Отримання якісної освіти безпосередньо залежить від: *якості самих вимог* (цілей, стандартів і норм), *якості ресурсів* (програми, кадровий потенціал, контингент абітурієнтів, матеріально-технічне забезпечення, фінанси і т.д.), *якості освітніх процесів* (наукова та навчальна діяльність, освітні технології, управління), які безпосередньо забезпечують підготовку фахівців.

Європейська кредитно-трансферна система (далі – ЄКТС) – це орієнтована на студента модель організації навчального процесу, яка ґрунтується на поєднанні модульних технологій, системи накопичення і трансферу кредитів та забезпечує прозорість результатів навчання і навчального процесу з метою сприяння планування, надання, оцінювання, визнання та підтвердження кваліфікацій та навчальних модулів, а також сприяння мобільності студентів. ЄКТС організації навчального процесу передбачає чітку структуру змісту навчання на окремі змістові модулі; обов'язкове опрацювання студентом кожного модуля; варіативність навчання; адаптацію навчального процесу до індивідуальних можливостей і запитів студентів; гнучкість управління навчальним процесом.

Якість професійної освіти як соціальне замовлення визначається через вимоги до випускника. Сьогодні традиційну характеристику якості освіти – рівень отриманих знань – трансформують в інший результат освіти – компетентність у сфері професійної діяльності, стійку мотивацію до навчання упродовж усього життя.

Компетентність випускника вищого навчального закладу – цілісна сукупність елементів внутрішньої структури особистості, що визначає зміст соціально значущих і професійно важливих якостей випускника вищого навчального закладу, його знання, уміння, досвід

діяльності, які забезпечують готовність і здатність вирішувати проблеми і завдання в реальних професійних ситуаціях, усвідомлюючи при цьому значущість предмету і результату діяльності.

Одним з ключових питань забезпечення якості вищої освіти є якість державних стандартів вищої освіти. Перехід до компетентного підходу при розробці державних освітніх стандартів вищої освіти є своєчасним і необхідним, тому що інтегральна оцінка якості підготовки випускника може бути найбільш повною тільки при визначенні його компетентності в обраній сфері професійної діяльності. Використання компетентного підходу при розробці державних освітніх стандартів вищої освіти вимагає зміни поглядів на структуру, форму і зміст оцінювальних і діагностичних засобів для підсумкової державної атестації випускників за напрямками підготовки, а також на організацію управління якістю підготовки фахівців.

Терміновим завданням вищої освіти є розробка нормативних вимог до професійної освіти на основі Національної рамки кваліфікацій, адаптованої до Європейської рамки кваліфікацій, які обумовлюються суспільним поділом праці, професійно-важливими якостями фахівця, а також потребами суспільства в професійних кадрах на майбутнє.

З метою підвищення якості освітнього процесу у ВНЗ повинна цілеспрямовано вестися робота щодо підвищення якісного складу викладачів, якісного набору студентів, поліпшення матеріально-технічної бази ВНЗ, комплектування бібліотеки необхідною літературою і новими інформаційними технологіями доступу до інформації, новими інформаційними засобами навчання, впровадження нових інформаційних технологій навчання і засобів дистанційного навчання, управління якістю освіти на рівні кафедри, факультету, навчального закладу в цілому.

Якість освіти залежить також від якості навчально-методичного забезпечення. З кожного предмету навчального плану повинні бути складені структурно-логічні схеми, встановлені міжпредметні зв'язки, складені плани-конспекти лекцій, семінарських і практичних занять, тестові завдання для рубіжної і семестрової атестації. З кожної дисципліни повинні бути видані конспекти лекцій, плани семінарських занять, а також методичні рекомендації для самостійної роботи студентів.

Таким чином, запровадження ЄКТС істотно змінює роботу викладачів, спонукаючи їх до постійного самовдосконалення й самонавчання, оновлення методичного забезпечення внаслідок переходу до концентрованих форм викладу навчального матеріалу, регулярного індивідуального консультування студентів.

Якість освіти характеризується, насамперед, якістю освітнього процесу, який визначається, з одного боку, особистісними властивостями викладачів і студентів, мотивами навчання, методами, засобами й організаційними формами навчання, а з іншого боку – змістом навчального матеріалу, контролем і способами управління процесом освіти, а також соціальним, економічним, технологічним і політичним становищем суспільства.

Основними властивостями і характеристиками якості освітнього процесу є: *якість змісту освіти* (якість навчальних планів, робочих програм, якість навчальної літератури й навчально-методичного забезпечення); *якість методів навчання і виховання* (якість організації

пізнавальної діяльності, якість мотивації пізнавальної діяльності, якість контролю над здійсненням навчальної діяльності, якість контролю результатів навчальної діяльності); *якість освіченості особистості* (якість засвоєння знань, якість умінь і навичок, якість засвоєння моральних норм).

Система показників якості освіти має багаторівневу структуру і включає систему показників, що оцінює якість змісту освіти, якість результатів навчання і якість технології навчання.

В умовах європейської кредитно-трансферної системи організації навчання зміст матеріалу дисципліни розподілений на окремі змістові одиниці – модулі, які мають відносно самостійне значення; змінено форму спілкування викладача і студента на практичному занятті: опосередковано – через організацію кредитно-модульного навчання та безпосередньо індивідуально; самостійна робота студентів займає значну частину відведеного на навчання часу, в її процесі вони вчаться планувати, самоорганізовуватися та саморозвиватися; підвищується об’єктивність оцінювання навчання студентів – вона цілком залежить від суми набраних балів за кожний модуль; контроль якості навчання набуває більшої прозорості, оскільки є система накопичення балів і студенти мають змогу відстежувати свої оцінки; студенти мають можливість постійно контролювати власні досягнення у навчанні. Означені фактори сприяють підвищенню якості підготовки майбутніх фахівців.

Важливими завданнями підготовки фахівців в умовах кредитно-трансферної технології навчання є забезпечення якісної ступеневої освіти, її особистісної орієнтації, створення умов для оновлення змісту і форм організації навчально-виховного процесу, запровадження освітніх інновацій та інформаційних технологій, формування системного мислення, професійної самосвідомості.

Європейська кредитно-трансферна система передбачає використання таких форм, методів і технологій інноваційного навчання як: розробка проектів, програм, планів, розв’язання нестандартних індивідуальних завдань, ділових ігор, “кейс-методів”, особистісно-орієнтованого підходу, перехід від монологу до дискусії, диспути, «мозкові штурми» тощо. В інноваційних технологіях навчання закладаються принципово нові форми контролю й оцінювання знань студентів: індивідуальні співбесіди, публічні огляди, оцінювання групами експертів. ЄКТС організації навчального процесу у ВНЗ є найбільш ефективною з існуючих систем організації навчання студентів, оскільки принцип варіативності навчання дає можливість максимально врахувати запити кожної категорії студентів; запровадження індивідуалізації навчання дозволяє врахувати професійні запити та інтереси кожного студента, забезпечуючи їх професійне зростання; запровадження накопичувальної системи кредитів стимулює систематичну цілеспрямовану самостійну роботу студентів, спрямовану на підвищення свого освітнього й професійного рівня впродовж усього періоду навчання та їх професійної діяльності, тобто стимулюватиме їх навчання упродовж життя.

На нашу думку, європейська кредитно-трансферна система організації навчання сприяє ефективному здійсненню моніторингу якості підготовки майбутніх фахівців завдяки врахуванню поточної успішності студентів, використанню багатобальної шкали оцінок,

закладеним в змістові модулі основ диференційованого навчання, оперативного отримання своєчасної інформації про якість засвоєння студентами змістових модулів.

Удосконалюючи управління якістю освіти у вимірі Болонського процесу, потрібно провести глибинні перетворення у цій сфері. Зокрема, змінити методологію визначення якості вищої освіти, оскільки об'єднана Європа визначає конкурентоспроможність випускника за рівнем професіоналізму, а не за простою репродукцією знань студентом. Тому національний моніторинг якості, ліцензування та акредитація, незалежне тестування повинні стати ефективними засобами управління якістю освіти.

Аналіз наукової літератури та особистий практичний досвід переконливо свідчить про те, що ЄКТС інтенсифікує навчально-виховний процес, вдосконалює його методи та засоби; покращує програму навчальної дисципліни з урахуванням процесу підвищення рівня професійної культури фахівців; раціонально ділить зміст навчального матеріалу на модулі; забезпечує об'єктивну перевірку якості засвоєння теоретичного й практичного матеріалу кожного модуля; стимулює активну пошукову самостійну роботу студентів протягом усього періоду навчання ВНЗ. У рамках ЄКТС організації навчання реалізована суб'єкт-суб'єктна парадигма навчання, згідно якої викладач сприймає студента як суб'єкта навчання, активного його учасника, який працює самостійно над навчальним матеріалом і в межах визначеного часу має право на вибір тактики навчання (темпу, послідовності проходження, рівня засвоєння, самоконтролю засвоєння, самооцінки, підготовки).

Таким чином, ЄКТС інноваційна технологія організації навчання має певні переваги перед традиційним підходом до навчання, а саме: зміст матеріалу дисципліни розподілений на окремі змістові одиниці – модулі, які мають відносно самостійне значення; змінено форму спілкування викладача і студента на практичному занятті: опосередковано – через організацію кредитно-модульного навчання та безпосередньо індивідуально; самостійна робота студентів займає значну частину відведеного на навчання часу, в її процесі вони вчаться планувати, самоорганізовуватися та саморозвиватися; підвищується об'єктивність оцінювання навчання студентів – вона цілком залежить від суми набраних балів за кожний модуль; контроль якості навчання набуває більшої прозорості, оскільки є система накопичення балів і студенти мають змогу відстежувати свої оцінки; студенти мають можливість постійно контролювати власні досягнення у навчанні, використання інноваційних технологій навчання, що дозволяють досягти високого рівня професійної компетентності випускників.

З метою подальшого удосконалення процесу впровадження ЄКТС у навчальний процес вищої школи України потрібно вирішити такі завдання: запровадити двоциклічну систему навчання: бакалавр – магістр; здійснити перехід від традиційних навчальних планів до модульних, побудованих на основі компетентнісного підходу як необхідної умови переходу до індивідуально-орієнтованої організації навчального процесу; збільшити кількість предметів за вільним вибором студентів; провести укрупнення навчальних дисциплін шляхом об'єднання суміжних дисциплін в одну, на яку припадає щонайменше 4 кредити; розробити єдині вимоги до навчальних досягнень студентів з конкретних модулів; планувати викладачам як навчальне навантаження організацію і перевірку самостійної роботи студентів; ширше запроваджувати інноваційні технології навчання, зокрема такі, що ґрунтуються на інформаційно-

телекомунікаційних технологіях; запровадити застосування іноземної мови професійного спрямування у навчальному процесі підготовки магістрів; узгодити інваріантні частини навчальних планів вищих навчальних закладів України з відповідними навчальними планами країн-учасниць Болонського процесу; конкретизувати державні стандарти вищої освіти, визначивши систему соціально значущих загальних та професійних компетенцій, структуру навчальних досягнень з певного навчального предмета, дисципліни, курсу і рівня підготовки; зменшити річне аудиторне навантаження науково-педагогічних працівників.

Висновки. Європейська кредитно-трансферна система як технологія організації навчання сприяє підвищенню мотивації студентів до успішного навчання, організації індивідуально-орієнтованого навчального процесу (за рахунок модульної технології навчання, накопичувальної системи кредитів, бально-рейтингової системи оцінювання знань, індивідуальних форм навчання, спеціальним способом організованої самостійної роботи студентів), формуванню стійких знань і умінь в предметних областях його професійної діяльності і, як наслідок, якості професійної підготовки майбутніх фахівців, а також інтеграції освіти в загальноєвропейський освітній простір.

ЄКТС як інноваційна технологія організації навчання не обмежується вдосконаленням окремих аспектів перебігу навчального процесу, а передбачає докорінну зміну завдань, змісту і характеру принципів навчання та забезпечує індивідуалізацію навчання, безперервну активність викладача і студентів, враховує індивідуальні особливості та запити кожного студента, стимулює розумовий, соціальний і національно-духовний потенціал майбутніх фахівців і у підсумку забезпечує якість професійної підготовки майбутніх фахівців.

Використані джерела:

1. *Вища освіта України і Болонський процес: Навчальний посібник / За редакцією В. Г. Кременя. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2004. – 384 с.*
2. *Горленко О. А. Менеджмент качества: анализ основных определений / О. А. Горленко // Методы менеджмента качества. — 2004. — № 12. — С.34-36.*
3. *Давыдова Л. Н. Различные подходы к определению качества образования / Л. Н. Давыдова // Качество. Инновации. Образование. — 2005. — № 2. — С.5-8.*
4. *Кісіль М. В. Оцінка якості вищої освіти / М. В. Кісіль // Вища освіта України. – 2005. – № 4 (14). – с. 82-87.*
5. *Колер Ю. Обеспечение качества, аккредитация и признание квалификаций как контрольные механизмы Европейского пространства высшего образования / Юрген Колер // Высшее образование в Европе. – № 3. – 2003. – с. 69-90.*
6. *Основні засади розвитку вищої освіти України в контексті Болонського процесу. (документи і матеріали травень-грудень 2004 р.) / За редакцією В.Г.Кременя. Авторський колектив: М. Ф. Степко, Я. Я. Болюбаш, В. Д. Шинкарук, В. В. Грубінко, І. І. Бабин. – Тернопіль: вид-во ТДПУ імені В.Гнатюка, 2004. – 202с.*
7. *Селезнева Н. А. Качество высшего образования как объект системного исследования. Лекция-доклад. – М.: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2002. – 95 с.*